

**BOLALAR TANASINING ANTROPOMETRIK
KO'RSATKICHLARINI YOSHGA NISBATAN O'ZGARISHLARI
(adabiyotlar sharhi)**

F.A.Ibragimov, D.I.Sadikova, M.I.Kosimhojiev

Qo'qon Universitetining Andijon filiali

Andijon davlat tibbiyot instituti

Annotatsiya. Jismoniy rivojlanish aholi salomatligining eng ob'ektiv va yagona ijobiy ko'rsatkichidir. Shu bois turli populyatsiyadagi bolalar va o'smirlarning jismoniy rivojlanishi va jinsiy yetukligi standartlarini tuzish tibbiyot va pedagogika uchun muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: yoshi, jismoniy rivojlanish, o'sish, antropometriya, ko'rsatkichlar, salomatlik, jinsiy etukligi, populyatsiya.

Аннотация. Физическое развитие является наиболее объективным и единственным положительным показателем здоровья населения. Поэтому важное значение для медицины и педагогики имеет составление стандартов физического развития и полового созревания детей и подростков различных популяций.

Ключевые слова: возраст, физическое развитие, рост, антропометрия, показатели, здоровье, половое созревание, популяции.

Abstract. Physical development is the most objective and only positive indicator of population health. Therefore, the compilation of standards for the physical development and puberty of children and adolescents of various populations is important for medicine and pedagogy.

Key words: age, physical development, growth, anthropometry, indicators, health, puberty, populations.

Dolzarbli. Inson salomatligining eng muhim ko'rsatkichlaridan biri - uning tanasining jismoniy rivojlanishi, salomatlikni yaxlit va har tomonlama baholash zamirida esa morfofunksional parametrlarni tadqiq etish yotadi [1, 2, 4, 6, 7, 8, 14]. Jismoniy rivojlanish muammosi yaxshi o'rganilgan va yetarlicha ishlab chiqilgan va nashrlarga ko'ra, bu bilan ko'plab olimlar va amaliyotchilar shug'ullangan va shug'ullanishadi [3, 5, 6, 8, 10, 11, 14].

Jahon sogʻliqni saqlash tashkiloti (JSST) tadqiqotlarida Kettle va Rorerning massa-oʻsish indekslaridan foydalanishga alohida eʼtibor qaratilib, turli populyatsiyalar vakillarida ushbu indeksning qiymatlari boʻyicha axborot toʻplash zamonaviy tibbiy-biologik tadqiqotlarning muhim vazifasi ekani taʼkidlandi. Ushbu tashkilot tomonidan ayollarning umumiy holatini skrining va monitoring qilish maqsadida antropometrik tavsiflardan nafaqat «alimantar muammolar» ni aniqlash, balki ogʻirligi past yoki yuqori boʻlgan bola tugʻilishini bashorat qiluvchi sifatida foydalanish taklif etildi. JSSTning «Homiladorlik natijalarini bashorat qilish uchun ayollarda antropometriya qoʻllash» (1991) memorandumiga koʻra, Kettle indeksi, agar miqdori mos ravishda 25 va 30 donaga yetsa, ortiqcha vazn va semirish koʻrsatkichi boʻlib xizmat qilishi mumkin.

Yuqorida taʼriflanganlarga asoslanib, bolaning sogʻligʻi muayyan ekologik vaziyatga, undagi har bir oʻzgarishiga va muddatlariga yuqori darajada bogʻliq [2, 4, 6, 7, 10, 11, 13, 15].

Tadqiqotning maqsadi - bolalarning yoshga oid antropometrik oʻzgarishlari toʻgʻrisidagi adabiy maʼlumotlarni retrospektiv tahlil qilish.

Muhokama: Turli geografik zonalarda, shuningdek, shahar va qishloq sharoitlarida yashovchi bolalarning oʻsish jarayonlarini antropometrik oʻrganish inson ekologiyasi va tibbiy geografiya muammolarini hal etishda katta ahamiyatga ega [1, 3, 5, 6, 8, 10, 11]. Ushbu tadqiqotlar insonning turli iqlim geografik sharoitlarga morfologik va fiziologik moslashuvining umumiy muammosining bir qismidir [4, 6, 7, 9, 15, 16].

Odamning yangi hududlarni oʻzlashtirishi, aholining keng koʻlamli migratsiyasi, urbanizatsiya jarayonlari munosabati bilan bugungi kunda moslashish muammosini oʻrganish ayniqsa muhimdir [2, 8, 9, 13, 15, 16].

Asosiy yosh bosqichlarida inson tanasining mutanosib rivojlanishini oʻrganish inson ontogenezi qonuniyatlarini biologik tur sifatida aniqlash imkonini beradi. B.A.Nikityuk (1997), S.Melnikov (2000) fikricha, inson tanasining nisbati nazariy va klinik tibbiyot uchun keng muammo hisoblanadi.

Morfologik belgilarning yosh dinamikasini definit oʻlchamlariga mutanosib ravishda oʻrganish gʻoyalari muammoli boʻlib qolmoqda [3, 5, 6, 8, 10, 11]. Morfologik oʻxshashlikni oʻrnatish ularga kelib chiqayotgan qarama-qarshiliklarni aniqlash va tushuntirish hamda yoshga oid dinamika faktlarini kuzatilayotgan qonuniyatning uygʻun tizimiga olib kelish imkonini beradi [4, 7, 8, 13, 14].

Ayrim olimlarning xulosasiga qora - insonning individual o'zgaruvchanligi uzoq vaqtdan beri o'rganib kelinayotgani, ammo bugun faqat fundamental ahamiyatga ega bo'lgan ushbu ta'limotning nazariy va amaliy yo'nalishlarining keng ufqlari ochib berilganligini ko'rsatadi [6, 8, 10, 11, 16]. Yoshga oid, ayniqsa, jinsiy va yangi o'zgaruvchan-statistik asoslarga alohida e'tibor qaratish lozim.

Ma'lumki, 7 yoshdan 12 yoshgacha bo'lgan bolalarda tana o'lchami va shakli bo'yicha jinsiy tafovutlar paydo bo'ladi hamda uzunligi oshadi [3, 5, 6, 8]. Bu davrda qizlarda jinsiy etuklik o'g'il bolalarga qaraganda o'rtacha ikki yil erta boshlanadi [4, 6, 9, 11, 15]. Taxminan 10 yoshda qizlar o'g'il bolalarni tanasining uzunligi, og'irligi, yelkasining kengligi bo'yicha ortda qoldirishadi. Ayniqsa, qizlarda bu davrda oyoq-qo'llar tez o'sadi va skelet massivligi ko'rsatkichlari jadal o'sadi [2, 6, 7, 12, 13]. Ikkinchi bolalik davrida (8-12 yosh), ayniqsa qizlarda jinsiy gormonlar sekretsiyasi ko'payishi boshlanadi. Natijada ikkinchi bolalik davri oxiriga kelib ikkilamchi jinsiy belgilar rivojlana boshlaydi [1, 6, 8, 10, 15, 16].

Turli etnik hududiy guruhlardagi bolalar va o'smirlarning o'sishi va rivojlanishini o'rganish yosh morfologiyasining dolzarb masalasidir [3, 5, 6, 8, 10, 11]. Ushbu tadqiqotlar tana o'lchamlari va nisbatlarining yoshga bog'liq o'zgarishlarini, jinsiy etuklik muddatlarini, tishlarni kesish bosqichlarini, bolalarning konstitutsiyaviy xususiyatlarini tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Bunda shuni ta'kidlash kerakki, ishlab chiqilayotgan standartlar davriy yangilanishni talab etadi [1, 2, 6, 8, 10, 13, 14].

Bundan tashqari, muayyan shahar va qishloq tumanlarida muayyan vaqt oralig'ida amalga oshirilayotgan sifat jihatidan bir xil bolalar guruhlari bo'yicha takroriy tadqiqotlar turli yosh guruhlaridagi bolalarning rivojlanish darajasi va sur'atlari, akseleratsiyaning ifodasi to'g'risidagi savolga to'liq javob berishi mumkin [3, 5, 6, 8, 10, 11, 14].

Turli geografik zonalarda, shuningdek, shahar va qishloq sharoitlarida yashovchi bolalarda o'sish jarayonlarini antropologik o'rganish inson ekologiyasi va tibbiy geografiya muammolarini ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega [6, 8, 10, 11, 14, 16]. Ushbu tadqiqotlar insonning turli iqlim-geografik sharoitlarga morfofiziologik moslashuvining umumiy muammosining bir qismidir.

Xulosa: Odamning yangi hududlarni o'zlashtirishi, aholining keng ko'chishi, urbanizatsiya jarayonlari munosabati bilan bugungi kunda moslashish muammosini o'rganish ayniqsa muhimdir.

Jismoniy rivojlanishning muhim jihatlaridan biri kichik maktab davri hisoblanadi. Ma'lumki, ikkinchi bolalik davrida (7-12 yosh) tana o'lchami va shaklidagi jinsiy tafovutlar paydo bo'ladi,

Insonning jismoniy holatini baholashning dolzarbligi ayrim hududlarda ham individuumlarning, ham populyatsiyalarning jismoniy rivojlanishini baholashda metodik usullarni yanada puxta ishlab chiqish va takomillashtirish zarurligini taqozo etmoqda.

Adabiyotlar:

1. Автандилов Г.Г. Медицинская морфометрия. -М.,1990.
2. Алиакбарова З.М., Адева В.Н. Некоторые особенности физического развития и типа конституции школьников // Некоторые вопросы анатомии и физиологии. Алма-Ата, 1980. - С. 17.
3. Ананьева Н.А., Ямпольская Ю.А. Физическое развитие в комплексной оценке состояния здоровья детских контингентов // Возрастные особенности физиологических систем детей и подростков. -М.,1985.- С.22-23.
4. Антанюк С. Д., Карал ев С. А., Черных А.А., Шуть М.А. Особенности морфофункционального статуса детей 4-6 лет, имеющих стойкие отклонения в состоянии здоровья // Российские морфологические ведомости. -М., 2000.-№1-2.-С.173-174.
5. Бойгазаков А.Г. Соматометрические параметры верхних и нижних конечностей у киргизских детей в 7-12-летнем возрасте //Сборник научных трудов аспирантов г. Ош, 2000. С. 120-123.
6. Васильева В.И. Здоровье детей в различных экологических зонах промышленного города: Автореф. дисс. . канд. мед. наук. — М., 1995.-24 с.
7. Гребнева Н.Н., Загайнова А.Б. Сравнительная оценка развития городских и сельских детей 4-9 лет в условиях западной Сибири // Российские морфологические ведомости. М., 2000.- № 1-2. - С. 187-188.
8. Турина В.И., Ландина И.И. Физическое развитие и процессы акселерации детей города Тамбова // Морфология. 1996. - Т. 109. - №2. - С.46.
9. Казызаева А.С., Гайнанова Н.К. Сравнительная антропометрическая характеристика подростков, обучающихся в гимназии и общеобразовательной школе //Российские морфологические ведомости.- 2000.-№1-2.-С. 197-198.

10. Коробко Р.П. Некоторые антропометрические показатели у детей в возрасте 7-9 лет //Морфология. 1998. - т.113.- №3. - С.61.
11. Косимходжаев И.К., Астанакулова С.А. Возрастные изменения нижних конечностей у детей 7 лет //Медицинский журнал Узбекистана. 1997. - №11-12. - С.63-65.
12. Мельников С.Л., Тименова Г.Н. Матвеева Н.А. Корреляция антропометрических и физиологических параметров//Российские морфологические ведомости. М, 2000.- №1-2. -С.223.
13. Никитюк Б.А. Новый этап антропологических исследований// Российские морфологические ведомости. 1997. - №2-3. - С. 31-34.
14. Юлдашова О.М. Возрастные, индивидуальные особенности антропометрических параметров тела у детей 7-12 лет жизни в условиях среднегорья. Дисс. канд. биол. наук. –М., 2002, 122 с.
15. Carter I.J.E., Heath B.H. Somatotyping development and applications. Cambridge University Press.-1990.
16. Davies P.S.W., Gregory J., White A. Physical activity and body fitness in preschool children //Int.j.Obes.-1995.-V.19.-№1.-P.6-10.

Research Science and Innovation House